

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερούται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Οι Καρτασαίοι-
Α' Ο Γέρο-Καρατάσος

Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου

doi: [10.12681/makedonika.1030](https://doi.org/10.12681/makedonika.1030)

Copyright © 2015, Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Νικολαΐδου Ε. Ι. (1972). Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Οι Καρτασαίοι-Α' Ο Γέρο-Καρατάσος. *Μακεδονικά*, 12, 532-534. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1030>

Στὴν ἑκτὴ ἐνότητα ἀναπτύσσεται ἡ δράση μερικῶν Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν πειρατῶν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς στὴν Μακεδονία καὶ στὴν συνέχεια ἡ ληστρική μορφή ποῦ πῆρε ἡ πειρατεία, μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, σὲ βάρος καὶ τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν, πράγμα ποῦ ὑποχρέωσε τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ λάβῃ μέτρα ἐναντίον τῆς σὲ συνεργασία μάλιστα μὲ τὴν Τουρκία, καὶ τὴν ἐξουδετέρωση (ἐπιχειρήσεις ναυάρχου Μισοῦλη, Μπουφ καὶ Κριεζή, Κανάρη). Τὰ τελευταῖα κρούσματα πειρατείας στὴν Μακεδονία ἀναφέρονται στὸ 1854 κατὰ τὴν γνωστὴ ἐπανάσταση τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου.

Στὴν τελευταία ἐνότητα ὁ συγγραφέας συνοψίζει τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης του ποῦ ἀναφέρονται σὲ 4 κυρίως σημεία: 1) Στὸ εἶδος τῆς πειρατείας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας ποῦ ἀσκεῖται ἀπὸ στόλους Δυτικῶν Κρατῶν καὶ κυρίως τῆς Βενετίας κι ἔχει τὴν μικτὴ μορφή στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ καθαρῆς πειρατείας. 2) Στὴν ἐμφάνιση, ἄσκηση καὶ δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων πειρατῶν ποῦ δροῦσαν εἴτε ἀνεξάρτητα, εἴτε ὡς πληρώματα ξένων πειρατικῶν πλοίων. 3) Στὴν ἀνυπαρξία Μακεδόνων ποῦ νὰ ἀσκοῦν συστηματικὰ τὴν πειρατεία καὶ γενικά στὴν ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος τῶν γιὰ τὸ ἐμπόριο, τὶς θαλάσσιες μεταφορὲς καὶ γενικά τὸ ναυτικό. 4) Στὰ μέτρα ποῦ ἔλαβε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐκστρατείας ὡς τὴν ἐξάλειψή της.

Ὁ κ. Ι. Βασδραβέλλης ἀξιοποίησε κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὰ «Ἱστορικά Ἀρχεῖα τῆς Μακεδονίας», ποῦ ὁ ἴδιος ἔχει δημοσιεύσει, τὰ σχετικὰ ἐγγραφα ἀπὸ τὰ Βενετικά Ἀρχεῖα ποῦ ἔφερε σὲ φῶς ὁ γνωστὸς ἱστοριοδίφης Κ. Δ. Μέρτζιος, καθὼς καὶ τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀντλήσε ἀπὸ τὴν ἀναφερόμενη βιβλιογραφία. Τὸ περιεχόμενο τῆς μελέτης καλύπτει τὶς προθέσεις του, ποῦ ἀποβλέπουν στὴν ἐξερεύνηση τοῦ ἱστορικοῦ χώρου τῆς Μακεδονίας ἀπὸ κάθε πλευρά. Τὸ ἐνδιαφέρον, ἐξ ἄλλου, τῆς μελέτης του πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ποῦ αἰσθάνθηκαν ξένοι ἐπιστήμονες γιὰ τὴν μετὰφρασή της, ὅπως αὐτὴ τοῦ κ. Carney, ποῦ θὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ τὴν μελέτῃ τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τοὺς φοιτητές του.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Ἀποστολὸν Μ. Τζαφεροπούλου, Οἱ Καρατσαῖοι - Α' Ὁ Γέρο-Καρατάσος. Ἐκδοση τῆς Νομαρχίας Ἡμαθίας, Βέροια 1971, σελ. 196, εἰκόνες 12, χάρτες 3.

Στὸ βιβλίον τοῦ κ. Τζαφεροπούλου, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο μέρος μιᾶς γενικότερης μελέτης γύρω ἀπὸ τὴν προσφορά στὴν ἐθνεγερσία τῆς οἰκογένειας τῶν Καρατσαῖων, περιγράφεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ γενάρχου Γέρο-Καρατάσου τόσο κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ (1764-1822) ὅσο καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴν Μακεδονία καὶ τὴν λοιπὴ Ἑλλάδα. Στὴν ἴδια μελέτῃ περιλαμβάνονται καὶ πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν δράση τοῦ γιου τοῦ Καρατάσου Τσάμη ὡς τὸ 1830. Τὸ ἔργο — σύμφωνα μὲ τὴν δὴλωση τοῦ συγγραφέα — θὰ ὁλοκληρωθῇ μὲ τὴν ἑκδοση τοῦ Β' τόμου.

Στὴν μελέτῃ προτάσσεται: πρόλογος τοῦ Νομάρχῃ Ἡμαθίας, ποῦ ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς ἀναλήψεως πρωτοβουλίας γιὰ τὴν ἑκδοση τοῦ ἔργου, πρόλογος τοῦ συγγραφέα, στὸν ὁποῖο ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς προβολῆς τῆς ἀγωνιστικῆς μορφῆς τοῦ Γέρο-Καρατάσου — μιὰ ποῦ σ' αὐτὴ, κατὰ κύριο λόγο, συναίρεται ἡ ἀγωνιστικὴ ἐκφραση τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας — μορφῆς ποῦ ἔμεινε ξεχασμένη, παραγκωνισμένη κι ἀδικημένη ἀκόμα ἀπὸ πολλοὺς ἱστορικοὺς, καὶ τέλος εἰσαγωγή τοῦ συγγραφέα, ποῦ ἀναφέρεται στὶς δυσκολίες ποῦ ἀντιμέτωπος κατὰ τὴν συγγραφὴ τῆς μελέτης του, στὸν τρόπο διατάξεως τῆς ὕλης καὶ στὶς προθέσεις του.

Τό ὅλο ἔργο χωρίζεται σέ 4 μέρη. Τό πρῶτο μέ τόν τίτλο «Προεπαναστατική περίοδος (1764-1822), ὑποδιαιρεῖται σέ ἑννέα μικρότερες ἐνότητες. Σ' αὐτές περιγράφεται καί ἐξετάζεται ἡ καταγωγή καί ἡ περίοδος τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Καρτάσου, τὸ γενάρχη τῆς οἰκογένειας, καθὼς καί οἱ μετακινήσεις του στὸ χῶρο τῆς Δ. Μακεδονίας (Δοβρά Βεροίας-Διχαλεῖρι Ναούσης-Νάουσα) ὡς τὸ 1822, ἐκτίθενται συνοπτικά ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κλεφταρματολισμοῦ στὶς περιοχὲς Βεροίας-Ναούσης καί ἐπισημαίνονται τὰ αἰτία τῆς ἀνσπύξεως, παρέχονται ὀσισιαστικές πληροφορίες καί ἀξιόλογα στοιχεία γιὰ τὴν εἰσοδο τοῦ Καρτάσου στὸν κλεφταρματολισμό, γιὰ τὸ κύρος ποὺ ἀπέκτησε μεταξύ τῶν Τούρκων, γιὰ τὴν οἰκογένεια ποὺ δημιούργησε, τὸν ἑκπατρισμό του στὴν Σερβία ἐξ αἰτίας τῶν διώξεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοὺς ἀγῶνες του ἐναντίον τοῦ τυράννου τῆς Ἡλείρου (1798-1804), τὴν μετέπειτα δράση του ποὺ συνδέεται μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ κλεφταρματολοῦ τῶν Χασίων Θύμιου Βλαχάβα, τὴν συμμετοχή του στὸν πειρατικό ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων, τὴν ἐπιστροφή του στὴ Βέροια, ὅπου προσκύνησε καί πῆρε τὸ ἀρματολίκι του, τὴν μετάβασή του στὰ Γιάνναινα καί τὴν ἐνταξή του στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ, καθὼς καί γιὰ τὴν συμμετοχή του στοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Τό Β' κεφάλαιο, μὲ τὸν γενικό τίτλο: «Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1822» διαιρεῖται σέ 10 ἐνότητες, στίς ὁποῖες ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ ἀναλύει τὴν ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα ποὺ σημειώθηκε στὴν Μακεδονία τὸ 1821, ἀναφέρεται στὴν πολεμικὴ σύσκεψη τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί στίς ἀποφάσεις ποὺ πάρθηκαν, στὴν κήρυξη τῆς Ἐπανάστασεως στὴν Νάουσα (19.2.1822), σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ Γέρο-Καρτάσου, μὲ βάση τὰ κείμενα τεσσάρων συγγραφέων τῆς Νεοελληνικῆς ἱστορίας, περιγράφει τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Βεροίας (21.2.1822), τὴν μάχη τῆς Δοβράς (18.3.1822), τὴν πολιορκία καί τὴν καταστροφή τῆς Ναούσης (6-13.4.1822), τὴν φυγὴ πρὸς τὸν Ὀλυμπο, τὸ θάνατο τοῦ Ζαφειράκη καί τοῦ Γιάννη Καρτάσου καί τὸ μαρτύριο τῆς αἰχμαλώτης Καρατάσσαινας. Τέλος ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ μιά σύντομη κριτικὴ τῆς ἐπανάστασεως στὴν Μακεδονία καί ὑπογραμμίζει τὰ αἰτία τῆς ὀπτοχίας τῆς.

Στὸ Γ' κεφάλαιο ποὺ ἐπιγράφεται «Στὴ Νότια Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1822 ὡς τὴν ἄφιξη τοῦ Καποδιστρια» καί σέ 28 μικρότερες ἐνότητες, ἐξιστορεῖται, κατὰ ἐτη, ἡ δράση τοῦ ἀγωνιστοῦ, ποὺ παίρνει πλέον ἐπίσημα τὸ βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ, στὴν κυρίως ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ὅπως στὰ Ἄγραφα, στίς μάχες στὴν Πλάκα, τὸ Σίδερο καί τὸ Πέτα, στὴν Πελοπόννησο, στὰ Νησιά τοῦ Αἰγαίου, στὴν Κάρυστο καί στὴν Χερσόνησο τῆς Μαγνησίας, περιγράφεται ἡ συνθηκολόγηση Καρτάσου-Κιουταχῆ, τὰ γεγονότα τῆς Σκιάθου, ἡ μάχη ἐναντίον τοῦ Χοσρέφ, οἱ σχέσεις τῶν Ὀλυμπίων ἀγωνιστῶν καί τῶν Ψαριανῶν, ἐξαίρεται ἡ ἠθικὴ προσωπικότητα τοῦ Καρτάσου, ἀναφέρονται οἱ νέες προστριβὲς μεταξύ Ὀλυμπίων καί Σκιαθιτῶν καί τὰ δεινοπαθήματα τῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ ἀπὸ τοὺς Λιάπιδες καί τοὺς ντόπιους—παραιθεῖται σχετικὰ καί ἡ παράδοση, ὅπως χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ἐπιστολὴ ποὺ συνέταξε ὁ ἡγούμενος Ἀλύπιος καί ὑπέγραψε ὁ Καρτάσος — ἡ πολιορκία τῆς Καρύστου, ἡ ὑπεράσπιση τῆς Ὑδρας, τὰ γεγονότα τοῦ β' ἐμφυλίου πολέμου, οἱ μάχες τοῦ Νεοκάστρου καί τοῦ Σχοινόλακα, ἡ ἐπιστροφή τοῦ Καρτάσου στὸ Νάυπλο, μετὰ τὴν πανώλεβρία τῶν στρατευμάτων τοῦ Σκούρτη στὸ Κρεμμύδι, ἡ ὀπιστολή του στὴν Ὑδρα, ποὺ γιὰ δευτέρη φορὰ ὑπεράσπισε, ἡ μετάβασή του στὴν Πελοπόννησο καί ἡ ἐκεῖ δραστηριότητά του, ἡ ἄλωση τοῦ φρουρίου τῆς Σκιάθου ἀπὸ τὸν Τσάμη Καρατάσο, ἡ ἐκστρατεία στὴν Ἀττικὴ, οἱ ἐπιχειρήσεις στὸν Εὐρίπο, ἡ πρώτη καί δεύτερη ἐκστρατεία στὴν Ἀταλάντη καί τέλος ἡ ἐκστρατεία τῆς Εὐβοίας καί τῶν Τρικερῶν.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ συγγραφέας τεκμηριώνει τὶς ἀπόψεις του μὲ πλῆθος ἐπισήμων ἐγγράφων καί ἱστορικῶν μαρτυριῶν, καθὼς καί μὲ τὴν κριτικὴ ἀξιολόγηση καί ἀπόψεων ἱστορικῶν συγγραφέων, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα καί αὐτὸς καταπιύσθηκε.

Στὸ Δ' καὶ τελευταῖο κεφάλαιο, μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἐποχὴ τοῦ Καποδίστρια» καὶ σὲ 10 ἐνότητες, περιγράφονται ἡ ὀργάνωση τῶν πρώτων χιλιάρχων καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς πειρατείας, οἱ διαμάχες ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴ ἀπόφαση διορισμοῦ τοῦ Τόλμου Λαΐζου ὡς χιλιάρχου τῶν Μακεδονοθροαστῶν καὶ τὸν παραμερισμὸ τῶν Καρατσαίων, ὁ διορισμὸς τέλους τοῦ Τσάμη Καρατάσου ὡς χιλιάρχου, ἡ διάλυση τοῦ στρατοπέδου τῶν Θηβῶν, ἡ μάχη τῆς Πέτρας, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου στρατιωτικοῦ κανονισμοῦ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Γέρο-Καρατάσου. Τὸ κεφάλαιο καὶ τὸ ὅλο ἐργο κλείνει μὲ βιογραφία τοῦ ἀγωνιστοῦ, ὅπως περιέχεται σὲ αἴτηση τοῦ γιου τοῦ Τσάμη (1.1.1866) πρὸς τὴν Κυβέρνηση γιὰ βελτίωση τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως.

Πρόθεση τοῦ συγγραφέα, ὅπως καὶ προλογικὰ ἀναφέρεται, εἶναι νὰ ἐξουδετέρωση τὴν ἱστορικὴ ἀδικία ποὺ ἐγίνε σὲ βάρος τοῦ ἀγωνιστῆ Καρατάσου. Καὶ ἡ πρόθεση αὕτη, ὅπως καὶ ἡ ἀπέραντη ἐκτίμησι καὶ ἀγάπη ποὺ τρέφει γιὰ τὸν ἥρωα, εἶναι διάχυτη σ' ὅλες τὶς σελίδες τῆς μελέτης του. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ τεκμηριώσῃ καὶ ἐπιστημονικὰ τὴν ἐρευνά του, στηρίζοντάς τὴν στὴν μελέτη ἀρχεῖων, πηγῶν καὶ πλούσιας βιβλιογραφίας. Μερικὲς φορές, βέβαια, οἱ κρίσεις του γιὰ τὴν θέση ἄλλων ἱστορικῶν ποὺ ἀναφέρονται στὰ γεγονότα ποὺ ἐξιστορεῖ, ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴν συναισθηματικὴ του τοποθέτηση ἀπέναντι στὴν μορφή τοῦ ἀγωνιστῆ Καρατάσου, ποὺ πρέπει νὰ ἀνακαθαρθῇ ἀπὸ τὶς σκιές καὶ νὰ ἀποδεσμευθῇ ἀπὸ κάθε ἱστορικὴ εὐθύνη. Αὐτὸ ὁδηγεῖ στὸ νὰ χαρακτηρίζεται π.χ. ὁ Χρ. Περραιβὸς σάν ἱστορικὰ ἀναξιόπιστος, σὲ μιὰ γενίκευση κρίσεως (σ. 78, ὁποσημ. 168), καὶ στὸ δισταγμὸ νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς Καρατάσου πρὸς τὸ 'Εκτελεστικὸ (γραμμένης ἀπὸ τὸν ἡγούμενο Ἀλύπιο καὶ ὑπογραμμένης ἀπὸ τὸν Καρατάσο σχετικὰ μὲ τὰ δεινοπαθήματα τῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ τῆς Σκιάθου), ἐπιστολῆς ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἐνδιαφέρουσα μὲν, ἀλλὰ παράδοξη καὶ ἐπίμαχη (σ. 94).

Γενικὰ ἡ μελέτη, ποὺ συμπληρώνεται μὲ 4 σελίδες βιβλιογραφίας καὶ πίνακα ὀνομάτων καὶ λέξεων (10 σελίδες), ἀποτελεῖ ἀξιόλογη συμβολὴ στὴν μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, ἰδιαίτερα γιὰτὶ ἀναφέρεται στὸ γεγονὸς τῆς Ἐθνεγερσίας στὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἡ συμβολὴ τῆς στὸν ἀγῶνα ὑπῆρξε οὐσιαστικὴ, τόσο γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ ἐκεῖ διαδραματίστηκαν, ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἡγετικὲς φυσιογνωμίες ποὺ ἀνέδειξε, πολλὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτύπωσαν τὴν σφραγίδα τους, ὅπως ἡ οἰκογένεια τῶν Καρατσαίων, στὶς ἐπαναστατικὲς ἐξελεύσεις στὴν νότια Ἑλλάδα.

ΕΛΕΓΘΕΡΙΑ Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Bistra Cvetkova, Hajdustvoto v Bălgarskite zemī prez 15-18 vek (Ἡ κλεφτουρία εἰς τὰ βουλγαρικὰ ἐδάφη κατὰ τὸν 15ο-18ο αἰ.), Σόφια 1971.

Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία ἐξεδόθη ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἱστορικὴ τῆς Σόφιας κ. Bistra Cvetkova καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τῶν κλεφτῶν (χαϊντούκων) τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὴν ἀνωτέρω περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ βαλκανικαὶ χῶραι εἶχαν ὑπαχθῇ ὑπὸ τουρκικὴν διοίκησιν. Ἡ ἐργασία αὕτη διαφωτίζει μιαν σκοτεινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, διὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς καταβάλλουν προσπάθειες νὰ διαφωτίσουν αὐτὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως τουρκικῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων (πηγῶν), ποὺ εὗρισκονται εἰς διάφορα ἀρχεῖα. Ἐγγράφα σάν αὐτὰ ἐδημοσίευσα καὶ ἐγὼ ἀρκετὰ εἰς διάφορες ἱστορικὲς ἐργασίες περὶ Μακεδονίας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Αὐτὸ εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς τῶν Βαλκανίων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ πολλὰς κριτικὲς ἐγγράφησαν σὲ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, οἱ ἀσχολούμενοι δὲ μὲ παρόμοια